

Janez Pirc

Izbrane sodobne demografske in poselitvene dinamike romskega prebivalstva v Sloveniji¹

Izvleček

V prispevku so predstavljene izbrane ugotovitve, nastale na podlagi analize romske poselitve v Sloveniji. Pri proučevanju demografskih karakteristik romske skupnosti in njene poselitve v Sloveniji ostaja še naprej eden izmed temeljnih problemov v nepopolnih in zastarelih podatkih o njenem številu in geografski razpršenosti. V pričujočem prispevku so tako najprej analizirana in medsebojno primerjana dela, ki so bila na tem področju narejena v zadnjem desetletju, poleg tega pa so izpostavljeni problemi in izzivi, ki se ob tem pojavljajo. Ti kvantitativni podatki so nadgrajeni z nedavno zbranimi in analiziranimi podatki, ki nakazujejo število Romov in geografsko razpršenost njihove poselitve. Poleg tega analiza kaže dosti večjo prostorsko razpršenost romske poselitve v Sloveniji, ki sega izven njihovih »tradicionalnih« občin poselitve. Omenjeni podatki nakazujejo tudi dokaj pestre prostorske dinamike Romov v nekaterih delih Slovenije. Na koncu so v prispevku izpostavljeni še odprta vprašanja in izzivi, ki ostajajo aktualni na področju geografskih in demografskih raziskav romskega prebivalstva v Sloveniji.

Ključne besede: Romi, Slovenija, demografija, poselitev

Selected contemporary demographic and settlement dynamics of the Roma population in Slovenia

Abstract

The paper presents selected findings generated by the analysis of Roma settlement in Slovenia. One of the basic problems of examining the demographic characteristics of the Roma community and its settlements in Slovenia remains in incomplete and outdated information on its size and geographic dispersion. This paper first analyses and compares works which have been made in this area over the past decade, while highlighting the problems and challenges that are still occurring at that. These quantitative data are complemented and upgraded with the recently collected and analysed data that indicate the number of Roma and geographical dispersion of their settlement. This analysis reveals much greater spatial dispersion of the Roma settlement in Slovenia outside their »traditional« communes of settlement. These data also indicate a fairly rich spatial dynamics of the Roma in some parts of Slovenia. At the end, the paper also touches the open issues and challenges that remain current in the field of geographic and demographic research of the Roma population in Slovenia.

Keywords: Roma, Slovenia, demography, settlement

1 Uvod

Pri proučevanju demografskih karakteristik romske skupnosti in njene poselitve v Sloveniji se kljub večji razširjenosti raziskav teh tematik v zadnjih desetletjih še naprej srečujemo s temeljnimi problemi v obliki nepopolnih ali zastarelih podatkov o številu in geografski razpršenosti poselitve te skupnosti. Občasno se še vedno citirajo bodisi zastareli bodisi vprašljivi podatki popisa prebivalstva iz leta 2002² ali pa se navajajo samo splošne ocene o številu romskega prebivalstva v celotni državi ali omejenem številu posameznih občin. S tem so seveda tesno povezani tudi metodološki problemi in vprašanja ter praktični problemi pridobivanja,³ preverjanja oziroma interpretiranja podatkov s teh področij.

Namen tega prispevka je prikazati posamezne vidike geografske pestrosti sodobne poselitve Romov v Sloveniji in posredno izpostaviti tudi slabo poznane demografsko-geografske dinamike te skupnosti. Poleg tega se dotaknemo še vzrokov, ki so botrovali spremembam v poselitvenih vzorcih romske skupnosti pri nas v zadnjih desetletjih. Podlaga za to je analiza pridobljenih sodobnih kvantitativnih podatkov, ki so zaradi omenjenih problemov nujni, če želimo vsaj delno preseči pomanjkljivosti in zastarelost predhodnih sorodnih študij.

V pričujočem prispevku so najprej na kratko analizirana in medsebojno primerjana ključna dela, ki so bila na tem področju narejena v zadnjem desetletju, ob tem pa so izpostavljeni problemi oziroma izzivi, ki so se in se še pojavljajo ob različnih vrstah študij oziroma pridobivanju kvantitativnih podatkov o številu in poseljenosti Romov. Dodatni namen prispevka je omenjene podatke nadgraditi ali dopolniti z avtorjevimi nedavno zbranimi in analiziranimi podatki. Gre za tiste, ki neposredno ali posredno nakazujejo število Romov in geografsko razpršenost njihove poselitve. Prvoomenjeni so bili zbrani na izbranih centrih za socialno delo, drugooomenjeni pa so podatki, ki jih je posredovalo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.⁴ Na koncu so v prispevku izpostavljeni še odprta vprašanja in izzivi, ki ostajajo aktualni na področju geografskih in demografskih raziskav romskega prebivalstva v Sloveniji.

2 Raziskovalna metodologija

Prošnje za pridobitev demografskih podatkov, ki neposredno ali posredno govorijo o bivanju Romov v posameznih slovenskih občinah oziroma romskih naseljih, so bile naslovljene na centre za socialno delo ter takratno Ministrstvo za šolstvo in šport.

V obdobju marec–november 2011 so bile prošnje naslovljene na skupino centrov za socialno delo, ki v svoja delovna območja vključujejo vseh dvajset občin z romskim svetnikom ali druge občine, za katere so podatki Ministrstva za šolstvo in šport o romskih učencih na slovenskih osnovnih šolah nakazovali, da tudi tam živijo Romi oziroma se šolajo romski učenci. Pri zbiranju podatkov iz te baze se srečujemo s praktičnimi, metodološkimi in tudi zakonskimi omejitvami oziroma ovirami. Pri teh podatkih gre samo za ocene centrov za socialno delo, ne pa za uradne statistike. Formalne podlage za zbiranje podatkov glede na narodnostno pripadnost na centrih za socialno delo nimajo; podatke zbirajo v skladu s 111. členom Zakona o socialnem varstvu, ki ne predvideva zbiranja podatkov o narodnostni pripadnosti posameznikov. Na ta razlog so se sklicevali tudi posamezni centri za socialno delo, ki nam tako sploh niso posredovali podatkov o Romih, živčih na območju njihove pristojnosti. Predstavniki nekaterih centrov za socialno delo pa so posebej poudarili tudi, da njihovi podatki o prisotnosti Romov na območjih centrov za socialno delo niso popolni oziroma gre samo za delne ali pomanjkljive evidence – na primer, da se podatki nanašajo samo na število romskih prejemnikov denarne socialne pomoči, ki seveda ni nujno enako številu vseh Romov v neki občini. Pri tem je treba upoštevati še dinamiko tovrstnih podatkov. Ti se ves čas spreminjajo, kar velja tako za ocene celotnega števila romskega prebivalstva v posameznem naselju ali občini kot za število Romov, ki je na omenjenih območjih deležno denarne socialne pomoči.

Podobno kot v primeru podatkov centrov za socialno delo tudi Ministrstvo za šolstvo in šport oziroma šole same nimajo pravne podlage za zbiranje podatkov na osnovi narodnostne pripadnosti. Kljub temu ima Ministrstvo za šolstvo in šport bazo podatkov o romskih učencih na osnovnih šolah, ki jih letno pridobiva na osnovi ocen teh šol iz njihovih organizacijskih poročil. To podatke Ministrstvo za šolstvo in šport potrebuje za potrebe sofinanciranja osnovnih šol z romskimi učenci. V našem primeru so bili zbrani podatki za šolsko leto 2010/2011. Ker so v Sloveniji obvezne samo osnovne šole, Ministrstvo za šolstvo in šport ne vodi statističnih baz za Rome v vrtcih⁵ in izobraževanju, višjem od osnovnošolskega.

3 Splošen oris romske poselitve v Sloveniji ter metodološka vprašanja in izzivi v zvezi s tem področjem

Romi v Sloveniji v večjem številu oziroma koncentrirano živijo v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini, Posavju in nekaterih večjih mestih – Ljubljani, Mariboru, Velenju. V manjšem številu pa na Gorenjskem živijo tudi

Sinti (Baluh 2009, 1; Zupančič 2007, 246). Zgodovinske dokumentirane omembe Romov na slovenskem ozemlju segajo v štirinajsto in petnajsto stoletje. Tradicionalno je romska prisotnost zabeležena v vseh omenjenih regijah, razen v urbanih okoljih, kamor so se Romi priselili šele v zadnjih desetletjih z različnih območij nekdanje Jugoslavije (Baluh 2009, 1; Štrukelj 2004, 25–59; Zupančič 2007, 220). Največji delež jih živi v Prekmurju in na Dolenjskem (Zupančič 2007, 220, 244–246).

Če hočemo dobro poznati geografsko-demografske dinamike romskega prebivalstva v Sloveniji in učinkovito izvajati različne programe oziroma projekte, ki bi tej skupnosti zaradi njene vsesplošne marginaliziranosti lahko nudile podporo za večjo stopnjo integriranosti na socialno-ekonomskem, izobraževalnem in političnem področju, potrebujemo seveda tudi sodobne in kakovostne podatke o njeni številčnosti oziroma poseljenosti. Eden izmed glavnih problemov pri proučevanju romske skupnosti je še naprej ta, da obstajajo o tej skupnosti samo redke študije, ki so se teh področij lotile sistematično in podrobno na ravni cele države, saj se večinoma navajajo le parcialni, preveč splošni ali pa zastareli podatki. Kot opozarja Zupančič (2007, 217), je statističnih podatkov o Romih premalo, »dinamika spreminjanja njihovih razmer je hitra in službe, ki se jim posebej posvečajo, komaj sledijo. Na pomanjkanje podatkov in probleme z dostopnostjo le-teh je treba torej računati kot s precej standardno težavo.« Na tem mestu je še treba omeniti, da je samo preštevanje (etničnih) manjšin zelo občutljiva tema predvsem zaradi možnosti morebitnih političnih zlorab podatkov in tudi metodoloških razlik med preštevanji oziroma popisi. V tem oziru tudi ni primarni namen tega prispevka, da bi izpostavljali kar se da točno število posameznikov romske narodnosti pri nas, temveč prek tovrstnih statistik opozarjati na njihovo naselbinsko pestrost in dinamike.

Med študije, ki so v Sloveniji v novejšem času sistematično pristopile k analizi romske poselitve, spadajo dela Jerneja Zupančiča oziroma Strokovne skupine,⁶ ki ji je predsedoval,⁷ podatki študije Urada Vlade Republike Slovenije za narodnosti,⁸ delno pa tudi prenovljena izdaja monografije Pavle Štrukelj.⁹ Po teh podatkih je romskega prebivalstva v Sloveniji od okoli 6.500 (*Bivalne razmere ...* 2005) do okoli 9.000 ali celo dobrih 10.000 (Zupančič 2010a, 17). Ostala literatura govori o podobnih ocenah, to je od 6.500 do 7.000 (Winkler 1999, 66) oziroma od 7.000 do največ 12.000 (Baluh 2009, 1; *Nacionalni program ukrepov ...* 2009, 5; *Strategija vzgoje ...* 2004, 8; *Vzporedna življenja* 2011, 7; Žagar 2002, 144), a večinoma ne navaja podrobnejše strukture – na primer po občinah. Podatki popisa prebivalstva iz leta 2002 pa so v prvi vrsti že relativno stari, predvsem število Romov – tako po narodni pripadnosti kot po maternem jeziku – zaradi več razlogov močno podcenjujejo.¹⁰

Ob študijah romske poselitve v Sloveniji se redno srečujemo tudi z izrazom *romsko naselje*, zato je treba na tem mestu opozoriti še na kritične vidike tega termina. Danes gre za že ustaljen termin, ki ga uporabljata tudi referenčna avtorja na tem področju, Štrukljeva in Zupančič. Termin je nejasen in v mnogih pogledih sporen, kot opozarja tudi Zupančič (2010b, 8), a hkrati dodaja, da gre sedaj že za uveljavljen tehnični termin in da se boljšega za zdaj še ni našlo. Pri tem pojmu je mišljena naselbinska enota s pretežno romskim prebivalstvom, a hkrati nobena izmed teh enot ne ustreza statistični kategoriji »naselja«¹¹ (Zupančič 2007, 220; Zupančič 2010b, 8). Lahko ima obliko samostojnega naselja oziroma zaselka, v večini primerov pa gre za del naselij, kjer je večinsko prebivalstvo neromskega izvora in pogosto niti nima hišnih števil oziroma je to številčenje »neobičajno«¹² (Zupančič 2010b, 8; Komac 2007, 17).¹³

V zvezi z varstvom in pravicami romske skupnosti v Sloveniji se najpogosteje omenja romska prisotnost v dvajsetih občinah, kjer so tradicionalno naseljeni, saj pri nas za ustavno priznane narodne manjšine velja koncept teritorialnih skupnosti. To pomeni, da naj bi bile te vezane na določen poselitveni prostor, na tej osnovi pa se večina manjšinskih pravic prav tako veže na določeno ozemlje (Komac et al. 2012, 44). Hkrati je jasno, da vsi Romi še zdaleč ne živijo le v teh občinah, ne glede na to, ali govorimo o »avtohtonih« ali »neavtohtonih« Romih.¹⁴ Določitev te skupine občin izvira iz leta 2002 sprejetega Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi, ki je v členu 101a določil, da je naslednjih dvajset občin dolžnih zagotoviti pravico v občinah naseljeni romski skupnosti do enega predstavnika v občinskih svetih do rednih lokalnih volitev v letu 2002: Beltinci, Cankova, Črenšovci, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogaševci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče.

Pogosto pa se ob omembi skupine teh dvajsetih občin porajajo vprašanja z različnih interesnih strani o kriterijih, ki so botrovali izboru prav teh občin. Očitno pri samem procesu določanja kriteriji niso bili jasni, saj je v prvotni različici Zakona o lokalni samoupravi iz leta 1993 v 5. odstavku 39. člena pisalo samo: »*Na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, imajo Romi v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika.*«

Leta 2007 se je z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi dodal omenjenemu členu še 6. odstavek: »*Vlada z uredbo določi kriterije in merila, na podlagi katerih se opredeli avtohtonost naseljene romske skupnosti, ki je pogoj za določitev predstavnika Romov v občinskem svetu v skladu s prejšnjim odstavkom.*«

Ta odstavek je bil potem z novim Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi iz leta 2009 popolnoma spremenjen, tako da se po novem glasi: »*Občine /.../ [našteta zgoraj omenjena skupina dvajsetih občin] so dolžne zagotoviti pravico v občini naseljene romske skupnosti do enega predstavnika v občinskem svetu.*«

Kot piše Komac (2007, 11), niso bili kriteriji za izbor občin nikjer posebej natančno predstavljeni. »Zna biti, da so ključno vlogo pri določanju občin z romskim prebivalstvom imeli kriteriji dolgotrajne in stalne naselitve. Te vsebine se v Sloveniji zrcalijo v dikciji *avtohtone narodne skupnosti.*«

Omenjeno skupino dvajsetih občin lahko razdelimo na tri geografsko zaokrožene regije:

- Prekmurje, kamor spada enajst občin – skoraj vse občine južnega in zahodnega Prekmurja;
- Dolenjska, kamor spada šest občin, vključno s posavsko občino Krško;
- Bela krajina, kamor spadajo vse tri belokranjske občine.

Leta 2011 je Komisija Vlade Republike Slovenije za zaščito romske skupnosti sprejela sklep o dopolnitvi seznama občin z romskim svetnikom. Seznamu naj bi se dodalo še šest občin, ki pa so sklep zavrnilo, ker naj bi »romsko problematiko reševale na druge primerne načine«: Brežice, Ljubljana, Maribor, Ribnica, Škocjan in Velenje (Petrovčič 2011, 28).

4 Primerjava podatkov Zupančičeve raziskave iz leta 2007 in centrov za socialno delo leta 2011

Po podatkih Zupančičeve Strokovne skupine iz leta 2007 (Zupančič 2007, 244–246), ki se opira na rezultate lastne ankete ter raziskave Urada za narodnosti iz let 2004–2005 in monografijo Štrukljeve (2004), je število Romov v omenjenih dvajsetih občinah naslednje: Prekmurje 2.901, Dolenjska 2.059 in Bela krajina 927 – vseh skupaj je torej bilo 5.887. Med prekmurskimi občinami živi največ Romov na območju mestne občine Murska Sobota (906), od tega največ v naselju Pušča, najmanj pa v občinah Dobrovnik (50) in Turnišče (42). Med dolensjkimi občinami živi največ Romov v naseljih mestne občine Novo mesto (760), od tega največ v romskem naselju Brezje oziroma Žabjak. Najmanj Romov med skupino dolenskih občin živi v občini Šentjernej (158). Med belokranjskimi občinami največ Romov živi na območju črnomaljske občine (504), od tega največ v romskem delu Lokev, najmanj številčna z Romi pa je občina Semič (140).

Podatki, ki smo jih v letu 2011 zbrali po centrih za socialno delo, nakazujejo podobno strukturo. Pri tem je treba upoštevati, da so podatki za območje občin pod okriljem Centra za socialno delo Grosuplje pomanjkljivi, saj upoštevajo le Rome, ki prejemajo denarno socialno pomoč, nepopolni pa so tudi podatki za območje Centra za socialno delo Metlika. Poleg tega so za območji občin na območju Centra za socialno delo Murska Sobota in Centra za socialno delo Novo mesto podatki stari nekaj let. Po ocenah centrov za socialno delo živi na območju teh dvajsetih občin skoraj 6.800 Romov, kar je za dobrih 900 Romov več kot v prej omenjeni oceni Zupančiča, sicer pa z relativno primerljivo strukturo glede same velikosti romskih naselij. A tudi to celotno število je najverjetneje prenizko za nekaj sto posameznikov zaradi nepopolnih podatkov, posredovanih s strani nekaterih centrov za socialno delo.

Strokovna skupina pod vodstvom Zupančiča je leta 2007 ugotovila, da izven omenjenih dvajsetih občin z »avtohtonim« romskim prebivalstvom živi v šestnajstih občinah še okoli 2.500 Romov in nekaj deset Sintov. To je dobrih 30 % od celotnega števila okoli 8.450 Romov in Sintov, ki po ugotovitvah te študije živijo v Sloveniji (Zupančič 2007, 244–246). Pred Zupančičem je na večino teh območij poselitve z romskim (in sintskim) prebivalstvom opozarjala že Štrukljeva (2004),¹⁵ sicer pa vse do danes ostajajo študije romske poselitve teh območij maloštevilne.¹⁶

Kot kažejo Zupančičevi podatki, odpade največje število, dobrih 2.100, na teh območjih na »neavtohtone« Rome v urbanih občinah – Ljubljani, Mariboru in Velenju. Ostali Romi, slabih 400, pa živijo v skupaj sedmih občinah: štirih dolenjskih, eni posavski in dveh prekmurskih: Ivančna Gorica, Mirna Peč, Ribnica, Škocjan, Brežice, Hodoš in Šalovci. Številčni razpon tamkajšnjih Romov je velik – od 170 v škocjanski in 129 v ribniški občini do enega Roma v občini Hodoš. Nekaj deset gorenjskih Sintov pa živi v petih občinah: Bled, Jesenice, Kranj, Radovljica in Žirovnica (Zupančič 2007, 244–246). Podobni so tudi podatki, ki so jih za omenjeno skupino sedmih občin posredovali lokalni centri za socialno delo. Tam živi skupaj 435 Romov.¹⁷ Zaradi neposredovanih oziroma nepopolnih podatkov centrov za socialno delo, ki zajemajo območja treh mestnih občin, Ljubljane, Maribora in Velenja, ter gorenjskih občin s sintsko poselitvijo, pa na tem mestu ne moremo ponuditi še primerljivih podatkov za Rome in Sinte na teh območjih.

5 Podatki o širšem območju romske poselitve glede na oceno centrov za socialno delo

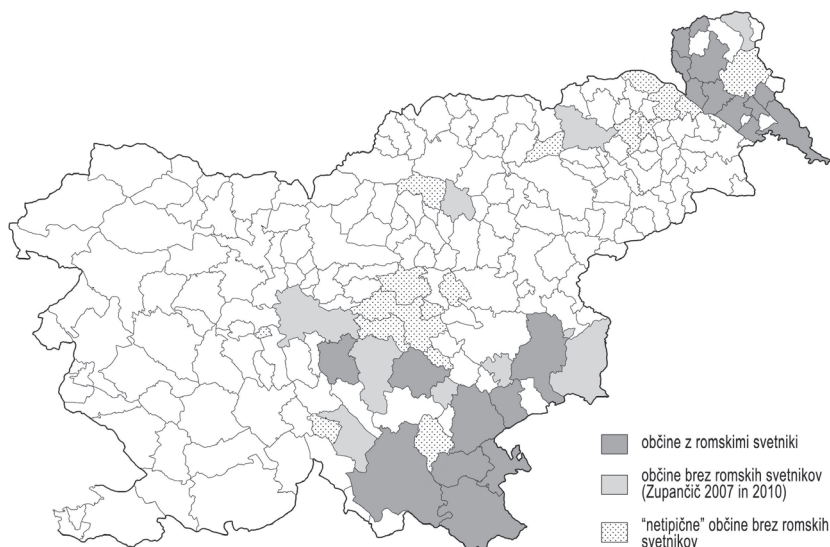
Kot kažejo podatki centrov za socialno delo iz leta 2011, so Romi v Sloveniji naseljeni še v dvaindvajsetih občinah, ki ne spadajo v skupino dvajsetih občin z romskimi svetniki, niti ne v skupino dodatnih občin, ki jih v svojih študijah omenja Zupančič (2007 in 2010). Gre za naslednje občine:

- na Dolenjskem: Dolenjske Toplice, Mirna,¹⁸ Sodražica;
- na Štajerskem: Apače, Gornja Radgona, Hajdina*, Lenart, Ljutomer*, Pesnica*, Radenci, Razkrižje*, Ruše, Sveta Trojica v Slovenskih goricah, Šoštanj, Žalec*;
- v Zasavju: Hrastnik, Litija, Šmartno pri Litiji, Zagorje;
- v Prekmurju: Moravske Toplice;
- v ostalih občinah: Domžale*, Log – Dragomer.¹⁹

Pri vseh teh občinah, kjer so prav tako stalno naseljeni Romi, gre za zelo majhne absolutne številke tega prebivalstva. Le v naslednjih občinah živi več kot deset Romov: Hrastnik, Moravske Toplice, Šoštanj in Zagorje. V skoraj vseh ostalih živita le po ena do dve romski družini oziroma gospodinjstvi. Hkrati gre tudi, z izjemo petih občin,²⁰ za demografsko zelo majhne občine, ki imajo pod 10.000 prebivalcev, tako da ne preseneča, da je skupno število vseh Romov v tej skupini »netipičnih« občin njihove naselitve zelo nizko: 94 ali več posameznikov in še vsaj 9–10 družin oziroma gospodinjstev²¹ (*Statistični letopis Republike Slovenije 2010* 2010, 522–524). Z izjemo občin Log – Dragomer, Hajdina, Hrastnik, Sveta Trojica v Slovenskih goricah in Zagorje gre v ostalih primerih za romsko prisotnost v občinah, ki neposredno mejijo ali ležijo v soseščini občin z romskimi svetniki oziroma občin z romsko poseljenostjo v vzhodni in deloma osrednji Sloveniji, ki jih je v svoji študiji izpostavil Zupančič (2007). Na tej osnovi lahko sklepamo, da gre v teh primerih za nedolgo nazaj priseljene romske družine oziroma posameznike iz omenjenih sosednjih občin. V primeru občin na Dolenjskem, v Prekmurju in morda deloma tudi na Štajerskem pa tamkajšnji Romi najbrž tam živijo že daljše obdobje.

Ocena za skupno število Romov na območju vseh šestintridesetih centrov za socialno delo, ki so bili kontaktirani v tej raziskavi, je okoli 7.450. To število sicer upošteva gornje ocene o številu Romov, živečih na območjih centrov za socialno delo Kočevje in Murska Sobota. Vendar hkrati deset centrov za socialno delo²³ ni posredovalo zelenih podatkov zaradi sklicevanja na Zakon o socialnem varstvu.²⁴ V to skupino spadata območji dveh demografsko največjih slovenskih urbanih občin, v katerih po ocenah Zupančiča (2007) živi še okoli 2.000 Romov; predstavniki sedmih centrov za

Zemljevid 1: Občine romske poselitve glede na podatke centrov za socialno delo²²

Viri: Ocene CSD 2011; Zupančič 2007, 244–246; Zupančič 2010, 28–30.

socialno delo²⁵ pa so poudarili, da so njihovi podatki pomanjkljivi oziroma delni ali pa so omejeni samo na prejemnike denarne socialne pomoči. Za najbolj podrobne in sodobne oziroma sledeče trenutnemu stanju »na terenu« so se izkazali podatki centrov za socialno delo, na območju katerih so Romi prisotni že tradicionalno in kjer je posledično tudi bolj znano, kje točno živi romsko prebivalstvo.

Podatki nekaterih centrov za socialno delo razkrivajo tudi romsko poseljenost v sicer znani skupini dvajsetih občin z romskimi svetniki oziroma v skupini drugih občin, ki jih omenja Zupančič v svojih študijah, a v naseljih, ki do sedaj še niso bila omenjana kot naselja z romskim prebivalstvom. Gre za skupaj sedem naselij: tri v Prekmurju, dve v Posavju in dve na Dolenjskem. Z izjemo dveh izmed teh naselij gre drugod skoraj gotovo za eno samo romsko gospodinjstvo oziroma družino. Po drugi strani pa podatki nekaterih centrov za socialno delo jugovzhodne Slovenije kažejo, da manjši delež njihovega tradicionalno naseljenega romskega prebivalstva začasno živi na območju sosednjih oziroma bližnjih centrov za socialno delo, kar nakazuje relativno velike medobčinske migracijske dinamike tamkajšnjega romskega prebivalstva. To velja za območja centrov za socialno delo Črnomelj, Grosuplje, Kočevje in Ribnica. Na fenomen povečanih sodobnih migracijskih dinamik Romov v Sloveniji pa nakazuje še poselitev posameznih romskih družin oziroma manjšega števila posameznikov v

»netradicionalnih« občinah. Te ležijo v neposredni bližini območij njihove tradicionalne poselitve ali pa v bližini urbanih centrov, kjer je njihova poselitev zabeležena v zadnjih desetletjih.

Vzroke za takšne dinamike je treba iskati predvsem v naslednjih dejavnih: kar zadeva migracije na območju posameznih centrov za socialno delo oziroma občin na jugovzhodu Slovenije, je to vsaj deloma rezultat sorodniških omrežij in poznanstev med tamkajšnjimi Romi. Po drugi strani pa velja zlasti za Rome tega dela Slovenije, da se selijo v druge kraje – stran od domačih romskih naselij v primerih, ko želijo pobegniti pred socialno-ekonomsko getoiziranostjo ali pa so v selitev primorani zaradi nesporazumov znotraj svojega dotedanjega domačega naselja (Pirc 2013, 9, 29, 38, 83).

6 (Posredni) podatki o romski poselitvi v občinah glede na prisotnost romskih učencev v osnovnih šolah

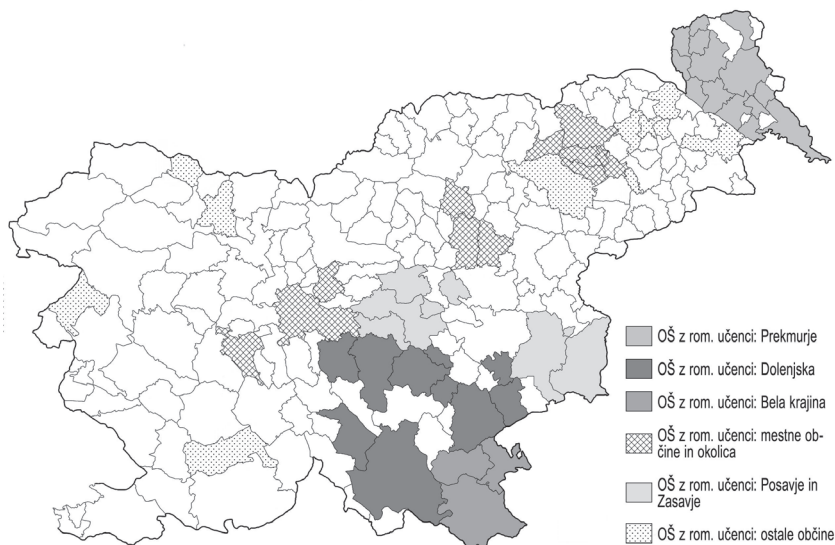
Za potrebe projekta smo pridobili in analizirali tudi bazo podatkov o romskih učencih na slovenskih osnovnih šolah. Tovrstni podatki seveda niso neposredni kazalci, da Romi, ki obiskujejo osnovno šolo v določeni občini, tam tudi (stalno) živijo, temveč lahko to samo predvidevamo za veliko večino teh učencev glede na šolske okoliše vsake izmed teh osnovnih šol. Pri teh podatkih pa se zopet pojavljajo določene metodološke oziroma praktične ovire.

Podatki se nanašajo na šolsko leto 2010/2011, v štirih primerih pa zajemajo tudi oddelke osnovnih šol za otroke s posebnimi potrebami.²⁶ Očitno je, da se romski učenci pojavljajo tudi v osnovnih šolah v tistih slovenskih občinah, ki ne spadajo v skupino dvajsetih z romskimi svetniki, niti v skupino tistih, ki jih je v svoji študiji zaznal Zupančič (2007), prav tako o njih ne govorijo podatki, posredovani s centrov za socialno delo. Tu smo glede na ustaljene regionalne delitve Romov v Sloveniji podatke porazdelili glede na naslednje regije:

6.1 Prekmurje

Tu je osnovno šolo obiskovalo 384 romskih učencev ali 7,99 % vseh učencev od skupno 4.804. Šlo je za skupno dvaindvajset matičnih ali podružničnih osnovnih šol v petnajstih občinah – skoraj v celotnem Prekmurju. Medtem ko je Zupančič v svoji študiji (2007) občino Šalovce že omenjal kot območje sicer maloštevilne romske poselitve, pa se poleg te v regiji kot novi oziroma »netipični« občini romske poselitve izven skupine dvajsetih

Zemljevid 2: Prisotnost romskih učencev glede na občine in regije, kjer so osnovne šole (v šolskem letu 2010/2011)

Vir: Podatki MŠŠ 2011.

občin z romskimi svetniki in tistih v omenjeni študiji pojavita še Grad in Moravske Toplice. Največ romskih učencev je bilo v murskosoboški občini (91) – tam se nahaja tudi največje prekmursko romsko naselje Pušča, najmanj pa v Moravskih Toplicah (1); največji relativni delež, to je 22,8 %, je bil zabeležen v občini Rogašovci. Številčna porazdelitev vseh romskih učencev v regiji v devetih razredih je relativno enakomerna – od štirideset do dvainpetdeset učencev od prvega do osmega razreda ter osemindvajset v devetem razredu.²⁷

6.2 Dolenjska

Na Dolenjskem je osnovno šolo obiskovalo 532 romskih učencev ali 6,57 % od skupno 8.093 učencev. Te statistike se nanašajo na sedemindvajset matičnih ali podružničnih osnovnih šol v enajstih občinah. Poleg občin, ki so upravičene do romskega svetnika, so bili romski učenci prisotni še v štirih občinah, ki jih omenja Zupančič (2007): Ivančna Gorica, Mirna Peč, Ribnica in Škocjan. Tem je treba dodati še občino Kostel, ki se kot »netipična« doslej še ni omenjala kot občina romske poselitve; enako velja tudi za občino Mirna.²⁸ Največ romskih učencev je bilo v novomeški občini (187), kjer so tudi največja romska naselja v regiji, najmanj pa v Kostelu (1); največji relativni delež, skoraj 19 %, je bil v občini Škocjan. Število romskih učencev po razredih upada z vsako triado, tako da je razpon med prvim in devetim

razredom zelo velik: v prvem jih je osemindeset in v devetem le enajst, pri tem pa je upad najbolj kritičen v zadnji triadi.

6.3 Bela krajina

V Beli krajini je v vseh treh občinah 233 romskih učencev oziroma 11,95 % od skupno 1.949 učencev. Hodijo na sedem matičnih ali podružničnih osnovnih šol. Največje število in delež sta prisotna v občini Črnomelj. Tudi v tej regiji je najmanjši delež romskih učencev v zadnji triadi, a padec ni tako strm kot v dolenjskih šolah; tu je upad iz štiriinšestdeset učencev v prvem razredu – z vmesnimi nihanji – na devet učencev v devetem razredu.

6.4 Mestne občine²⁹ in njihovo zaledje

S pojmom »zaledje« opredeljujemo občine in njihove osnovne šole, ki so funkcionalno tesno navezane na mestne občine in od teh niso oddaljene več kot dvajset kilometrov. V tej skupini gre dejansko za štiri mestne občine in zaledne občine okrog njih: Celje (in Žalec), Ljubljana (in Domžale, Log – Dragomer, Vrhnika), Maribor (in Hoče – Slivnica, Miklavž na Dravskem polju, Pesnica, Rače – Fram, Ruše, Starše) in Velenje. V nobeni izmed teh občin Romi niso upravičeni do občinskega svetnika in razen osrednjih treh občin oziroma krajev tudi Zupančič ne omenja drugih enajst v svoji študiji (2007). Tu je devetinšestdeset osnovnih šol obiskovalo 545 romskih učencev ali 3,42 % od skupno 15.913 učencev. Največji absolutni in relativni delež vseh romskih učencev odpade na mesto Maribor in okoliške občine, kjer se je šolalo 81,5 % od vseh romskih učencev v tej regiji. Upad v številu romskih učencev med prvo in zadnjo triado tu ni tako izrazit kot na Dolenskem ali v Beli krajini, »samo« za približno polovico – torej iz sedemdeset na štiriinšestdeset učencev med prvim in devetim razredom.

6.5 Posavje in Zasavje

V tem primeru gre za šest občin, ležečih v dveh obsavskih regijah v vzhodni polovici Slovenije. Vseh romskih učencev je bilo na desetih matičnih oziroma podružničnih osnovnih šolah 107 ali 2,85 % od skupno 3.758 učencev. Največji absolutni in relativni delež učencev (sedemdeset oziroma 6,33 %) odpade na občino Krško, ki ima tudi romskega svetnika. Zupančič (2007) v svojem delu omenja tudi občino Brežice, ne pa tudi naslednjih štirih zasavskih občin: Litija, Hrastnik, Šmartno pri Litiji in Zagorje ob Savi. Upad števila romskih učencev v razredih in triadah osnovne šole je zelo velik, a pri tako majhnih absolutnih številkah je treba upoštevati, da lahko prihaja tudi do večjih slučajnostnih nihanj.

6.6 Ostale občine

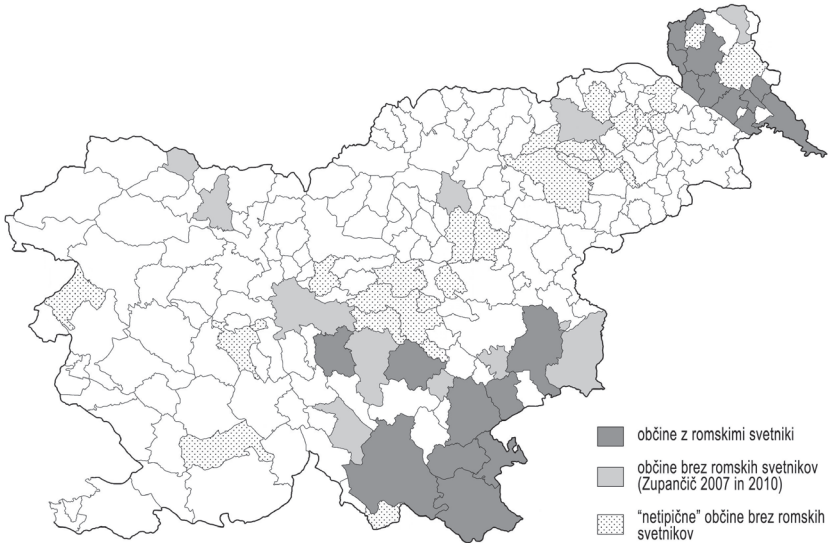
V tem primeru gre za skupino štirinajstih osnovnih šol z maloštevilnimi romskimi učenci oziroma za občine, ki se jih glede na lego ni dalo uvrstiti v nobeno izmed zgoraj navedenih regij. Od skupno dvanajstih občin se jih osem nahaja na vzhodnem oziroma osrednjem Štajerskem, ostale štiri pa so v zahodni Sloveniji, ločene ena od druge. Vseh romskih učencev je tu le šestindvajset oziroma 0,66 % od skupno 3.926 učencev. Zupančič (2007) in tudi Štrukljeva (2004) omenjata le s Sinti naseljeni gorenjski občini, Jesenice in Radovljico, ostalih deset pa ne. Na Štajerskem so to: Cerkvenjak, Gornja Radgona, Hajdina, Lenart, Ljutomer, Razkrižje, Slovenska Bistrica in Sveta Trojica v Slovenskih goricah, v zahodni Sloveniji pa Kanal in Pivka.

Če strnemo ocene o številu romskih osnovnošolcev v Sloveniji v šolskem letu 2010/2011, so statistike naslednje:

- v celi Sloveniji je bilo romskih osnovnošolcev: 1.827 ali 4,75 % (od 38.443³⁰);
- v dvajsetih občinah z romskimi svetniki: 1.116 ali 8,11 % (od 13.759);
- v enajstih občinah, ki jih omenja tudi Zupančič: 556 ali 3,62 % (od 15.348);
- v »netipičnih« občinah, ki jih je devetindvajset: 155 ali 2,02 % (od 7.660).

Največji relativni delež romskih učencev med vsemi šestimi regijami je bil v Beli krajini, in sicer 11,95 %, največje absolutno število teh učencev pa je bilo prisotno v mestnih občinah in njihovem zaledju, to je 545 romskih učencev.

Zemljevid 3: Prisotnost romskih učencev glede na tip občin, kjer so osnovne šole (v šolskem letu 2010/2011)

Vir: Podatki MŠŠ 2011.

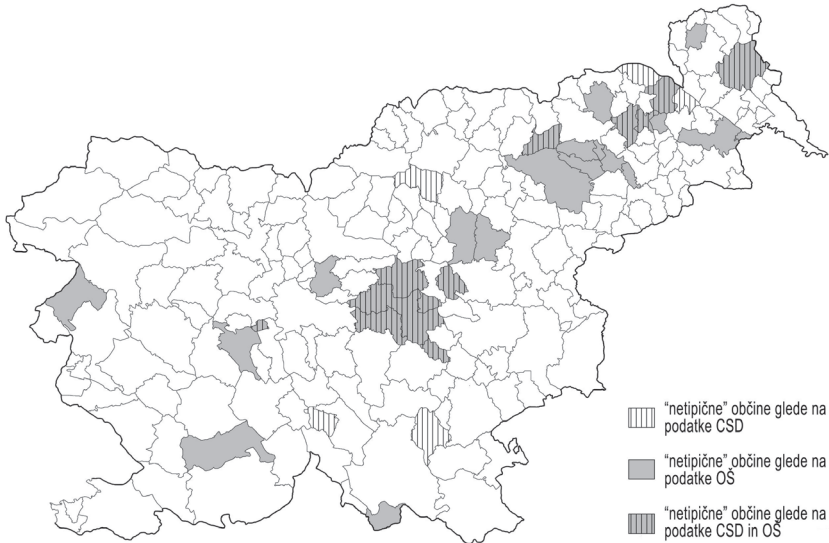
7 Zaključek: nove oziroma »netipične« občine romske poselitve v Sloveniji

Splošna značilnost sodobne romske poselitve v Sloveniji, ki izhaja iz rezultatov raziskave, je, da je njena prostorska razpršenost oziroma naselbinska pestrost precej večja, kot je običajno prikazana na primeru občin s tradicionalno romsko poselitvijo, ki imajo romskega občinskega svetnika, ali na primer ob omembah Romov na Dolenjskem in v Prekmurju.

Vzroke za veliko razpršenost sodobne romske poselitve v Sloveniji je treba iskati v naslednjih dejavnikih:

- priseljevanje posameznih skupin Romov z območja nekdanje Jugoslavije, zlasti s Kosova, v zadnjih nekaj desetletjih v Slovenijo: to velja predvsem za urbana središča, zlasti za Maribor in okolico, deloma tudi za Ljubljano;
- izseljevanja romskih posameznikov oziroma družin iz socialno-ekonomskih getov, ki so sinonim za veliko večino romskih naselij, v ne-romska naselja; deloma sem lahko spadajo tudi selitve med romski-

Zemljevid 4: »Netipične« občine romske poselitve glede na podatke osnovnih šol in centrov za socialno delo

Vir: Podatki MŠŠ 2011; Ocene CSD 2011.

mi naselji zaradi sorodstvenih vezi, kar zlasti velja za jugovzhodno Slovenijo;

- c.) posredno lahko sem prištevamo še hitrejšo demografsko rast pripadnikov romske skupnosti (v primerjavi z večinsko populacijo), ki si zaradi prostorske omejenosti oziroma utesnenosti domačih naselij iščejo možnosti za bivanje v drugih krajih – to se nanaša na Rome v jugovzhodni Sloveniji.³¹

Po podatkih centrov za socialno delo iz leta 2011 je izven dvajsetih občin z romskimi svetniki in tistih dodatnih, ki jih je izpostavil že Zupančič, živelo še okoli 150 Romov.³² A kot je treba znova poudariti, gre pri tem za najnižje oziroma nepopolne podatke. Po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport pa se je v šolskem letu 2010/2011 na območju te skupine občin šolalo 155 romskih učencev. Ob primerjavi podatkov, pridobljenih s teh dveh naslovov, smo ugotovili, da je na območju sedemnajstih občin prišlo do ujemanja oziroma prekrivanja podatkov. To pomeni, da za naslednje občine govorijo o romski prisotnosti tako podatki centrov za socialno delo kot Ministrstva za šolstvo in šport: Domžale, Gornja Radgona, Hajdina, Hrastnik, Lenart, Litija, Ljutomer, Log – Dragomer, Mirna, Moravske Toplice, Pesnica, Razkrižje, Ruše, Sveta Trojica v Slovenskih goricah, Šmartno pri Litiji, Zagorje in Žalec.

Tabela 1: Podatki o številu Romov v netipičnih slovenskih občinah v obdobju 2010–2011

vrsta občin	romski učenci v osnovnih šolah (podatki MŠŠ)	Romi, živeči v netipičnih občinah (podatki CSD)	skupni seštevek
občine brez »prekrivanja« podatkov	99 oseb	28 oseb	127 oseb
občine s »prekrivanjem« podatkov	56 oseb	66 oseb, 10 gospodinjestev/družin	66 oseb, 9–10 gospodinjestev/družin*
skupni seštevek	155 oseb	94 oseb, 9–10 gospodinjestev/družin	193 oseb, 9–10 gospodinjestev/družin

* V tem primeru ne gre za seštevek vrednosti iz prvega in drugega stolpca, temveč za najvišjo vrednost izmed obeh omenjenih.

Vir: Podatki MŠŠ 2011; Ocene CSD 2011.

Če seštejemo posameznike, ki živijo po podatkih iz obeh virov v občinah brez prekrivanja podatkov, dobimo skupaj 127 oseb; če za skupino sedemnajstih občin, kjer se podatki prekrivajo, vzamemo najvišje število prebivalcev, ki ga izkazuje eden izmed virov, pa to pomeni še dodatnih 66 oseb in 9–10 družin oziroma gospodinjestev. Skupen seštevek Romov v teh občinah,³³ ki jih strokovna literatura do sedaj še ni omenjala kot območje romske naseljenosti, torej znaša vsaj okoli 230 oseb. V veliki meri gre pri romski naselitvi na tem območju za veliko razpršenost, maloštevilnost in netradicionalno prisotnost Romov. Glede dolgotrajnosti poselitve so na primer izjema Sinti v gorenjskih občinah, v razmeroma večjih številkah pa so Romi prisotni le v nekaterih občinah v okolici Maribora.

Kot kažejo dosednji podatki centrov za socialno delo za te netipične občine stalne romske poselitve (vsega skupaj jih je dvaindvajset), predstavljajo tamkajšnji Romi zelo nizek delež vsega prebivalstva v že sicer demografsko majhnih občinah. Z izjemo občin Domžale, Hrastnik, Pesnica, Ruše in Zagorje gre v ostalih občinah za prisotnost le ene same romske družine. Analiza podatkov centrov za socialno delo potrjuje ugotovitve raziskave Zupančičeve Strokovne skupine o široki geografski razpršenosti romske poselitve v Sloveniji, hkrati pa kaže, da je število Romov v dvajsetih občinah z romskimi svetniki v primerjavi s podatki omenjene Strokovne skupine še za dobrih 900 posameznikov višje. Podatki za romske učence, pridobljeni s strani Ministrstva za šolstvo in šport, posredno nakazujejo in potrjujejo omenjeno široko geografsko razpršenost romske poselitve. Glede na te

podatke o romskih učencih v slovenskih osnovnih šolah gre predvidoma v več kot polovici netipičnih občin romske poselitve le za otroke ene do dveh romskih družin, ki hodijo v tamkajšnje osnovne šole.

Romi torej po dosedanjih ugotovitvah projekta živijo v skupno sedemdesetih slovenskih občinah, če pri tem upoštevamo tako podatke centrov za socialno delo kot Ministrstva za šolstvo in šport, ki samo posredno govorijo o romski prisotnosti v posameznih občinah. Na tem mestu zaradi nepopolnih in ponekod neposredovanih podatkov centrov za socialno delo, predvsem pa zaradi odsotnih podatkov iz največjih urbanih občin – Ljubljane in Maribora, ni smiselno pisati o natančnem skupnem številu Romov v Sloveniji, ki se je izkazalo na osnovi te raziskave. Glede na preostale zbrane podatke in podatke Zupančičeve študije (2007) za občine, kjer nam s to raziskavo ni uspelo zbrati podatkov, lahko samo predvidevamo, da je Romov v Sloveniji okoli 9.500. Že z raziskavo zbrani podatki centrov za socialno delo o okoli 7.450 Romih pa nedvomno presegajo številke spodnjih ocen o njihovem številu, podanih z rezultati predhodnih raziskav ali ocen.

Podatki centrov za socialno delo o romskem prebivalstvu so kljub nepopolnosti, hitrem spreminjanju oziroma dinamiki spremenljivk, ki jih prikazujejo, v mnogih primerih še vedno morda celo najbolj podrobni in sledeči trenutnemu stanju na ravni občin in ponekod tudi posameznih romskih naselij. Seveda pa za dopolnjevanje oziroma potrjevanje teh podatkov ni dovolj le upoštevanje baze podatkov Ministrstva za šolstvo in šport o romskih učencih, temveč bi jih v prihodnje veljalo dopolniti še predvsem s podatki občin ali z neposrednim terenskim delom. Največje težave pri kakovosti, ažuriranosti in praktičnem pridobivanju podatkov predstavljajo večja urbana okolja, kjer bo v prihodnje treba opraviti še več temeljnih raziskav o romski prisotnosti oziroma poselitvi. To velja zlasti za območji Ljubljane in Maribora ter njune bližnje okolice, deloma tudi za Velenje.

Opombe

- 1 Prispevek temelji na rezultatih analiz, nastalih v okviru projekta Evropskega socialnega sklada in (takratnega) Ministrstva za šolstvo in šport, poimenovanega *Dvig socialnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti*, ki smo ga na Inštitutu za narodnostna vprašanja vodili v obdobju 2010–2013.
- 2 To je bil zadnji »klasični« popis prebivalstva v Sloveniji in hkrati zadnji, za kate-rega se je še lahko zbiralo podatke o narodnostni, verski in jezikovni pripadnosti prebivalstva. Sedaj se pri nas izvajajo samo registrski popisi.
- 3 S slednjim je mišljeno predvsem pridobivanje podatkov na terenu.
- 4 V času raziskave še poimenovano Ministrstvo za šolstvo in šport. Zaradi tega bo pod tem imenom ministrstvo navedeno tudi v nadaljevanju teksta.

- 5 Zelo okrnjena baza podatkov o romskih otrocih v posameznih vrtcih na Ministrstvu za šolstvo in šport sicer obstaja.
- 6 Celotno ime: Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji. Ustanovljena je bila leta 2006 v okviru takratnega Ministrstva za okolje in prostor ter je z vmesnim presledkom delovala do vključno leta 2011 (*Romska skupnost – Organiziranost*).
- 7 Zupančič 2007, 2010a in 2010b.
- 8 *Bivalne razmere Romov po občinah v Sloveniji* (2005).
- 9 Štrukelj 2004.
- 10 V tem popisu se je po narodnostni pripadnosti 3.246 oseb opredelilo za Rome, medtem ko je 3.834 oseb romščino opredelilo za materni jezik (Baluh 2009, 1).
- 11 Izjeme so romska naselja Pušča v občini Murska Sobota (Rudaš & Svet ... 2011, 7–9), Vejar v občini Trebnje in Kerinov Grm v občini Krško.
- 12 Primera »neobičajnega« hišnega številčenja sta na primer romski naselji Dobruška vas v občini Škocjan in Boriha – Rosalnice v občini Metlika. V prvem primeru imata od vseh stanovanjskih enot v naselju samo dve stavbi hišno številko, v drugem primeru pa le ena sama stavba.
- 13 Večina romskih družin živi izolirano na obrobjih vaških skupnosti v slabih bivalnih razmerah (Klopčič, Novak Lukanovič 2004, 10, 16).
- 14 Problematika slednjih dveh pojmov, predvsem v navezavi na slovenske Rome, v tem prispevku zaradi pomanjkanja prostora ne bo poglobljeno raziskana.
- 15 V tem primeru gre za posodobljeno in dopolnjeno izdajo njenega pomembnega dela »Romi na Slovenskem« (1980), v katerem prav tako na kratko predstavi romska naselja in »domove« v Sloveniji.
- 16 Na primer Hrženjak et al. 2008.
- 17 Vendar ta številka ne vključuje Romov iz občine Ivančna Gorica, za katero podatki o njihovem morebitnem številu s strani Centra za socialno delo Grosuplje niso bili specificirani.
- 18 Treba je upoštevati, da je bila občina Mirna ustanovljena šele leta 2011, zato se pred tem kot občina sploh ni mogla pojavljati v študijah o romski poselitvi v Sloveniji.
- 19 Z * je označenih šest občin, za katere pristojni centri za socialno delo niso specifično navajali, da tam živijo Romi. Nekateri centri za socialno delo so namreč posredovali samo splošne podatke za celotno območje njihovega delovanja in ne posebej za vsako občino pod njihovo pristojnostjo. Tako smo o romski naseljenosti v teh občinah sklepali na osnovi podatkov Ministrstva za šolstvo in šport o romskih učencih na slovenskih osnovnih šolah.
- 20 Domžale, Hrastnik, Litija, Zagorje in Žalec.
- 21 Gre za navedbo najnižje številke posameznikov oziroma družin ali gospodinjstev. Vzrok je v nepopolnih ali zastarelih podatkih za občine Moravske Toplice, Hajdina in Žalec oziroma v preveč splošnih podatkih za občine Domžale, Hajdina, Ljutomer, Pesnica in Razkrižje.
- 22 Na zemljevidu ni označenih tudi tistih šest občin, za katere centri za socialno delo niso specifično navajali, da tam živijo Romi.

- 23 To so naslednji centri za socialno delo: Celje, Jesenice, Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Moste – Polje, Ljubljana Vič – Rudnik, Maribor, Postojna, Radovljica, Slovenska Bistrica in Žalec.
- 24 Zakon o socialnem varstvu (uradno prečiščeno besedilo).
- 25 To so naslednji centri za socialno delo: Domžale, Grosuplje, Kočevje, Ljubljana Center, Ljubljana Šiška, Ljutomer in Metlika.
- 26 Zaradi manjšega števila oziroma večje geografske disperzije na tak način nismo obdelali tudi podatkov za osnovne šole s posebnimi potrebami.
- 27 Na tem mestu ni prostora, da bi razpravljali o vzrokih za uspešnost oziroma neuspešnost in različne stopnje vključenosti romskih učencev v osnovne šole.
- 28 Vendar je občina Mirna, kot že omenjeno, specifična tudi v tem oziru, saj je bila ustanovljena šele leta 2011.
- 29 Z izjemo mestnih občin Murska Sobota in Novo mesto, ki sta bili vključeni v regiji Prekmurje in Dolenjska.
- 30 To število se nanaša na vse učence samo v tistih osnovnih šolah, ki jih obiskujejo tudi romski otroci. Sicer pa je bilo skupno število vseh osnovnošolcev v tem letu 159.618.
- 31 Primeri hitre rasti prebivalstva v posameznih romskih naseljih v jugovzhodni Sloveniji so omenjeni v Pirc 2013, 34–35, 55, 70–71.
- 32 Konkretno gre za vsaj štiriindevdeset posameznikov in devet do deset družin oziroma gospodinjstev.
- 33 Ob predpostavki, da gospodinjstvo oziroma družina šteje štiri člane.

Literatura in viri

Literatura

- Baluh, S., 2009. *Informacija o romski skupnosti v Sloveniji*. Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, Ljubljana.
- Bivalne razmere Romov po občinah v Sloveniji*, 2005. Interno gradivo. Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, Ljubljana.
- Hrženjak, M., Zorn, J., Urh, Š., Sobočan, A. M., Videmšek, P., Zaviršek, D., 2008. *Romi v Ljubljani. Zaključno poročilo raziskovalnega projekta RP 2/07*. Mirovni inštitut, Ljubljana.
- Klopčič, V., Novak Lukanovič, S., 2004. *Report on Minority Education in Slovenia*. Analytical Report Phare Raxen CC Minority Education. Dunaj, <http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachement/EDU-Slovenia-final.pdf> (9. 9. 2010).
- Komac, M., 2007. Konstrukcija romskega političnega predstavništva. *Razprave in gradivo* 53–54, 6–26.
- Komac, M., Bešter, R., Medved, F., Medvešek, M., Pirc, J., Roter, P., Vrečer, N., 2012. *Srbi v Beli krajini: Vrlinić, Radojčić i Kordić su bili prvi naseljenici 1593*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015*, 2009. Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, Ljubljana.

- Petrovič, P., 2011. Ne za isto mizo. *Mladina* 35, 28–29.
- Pirc, J., 2013. *Od skritosti do točke na zemljevidu. Socialno-prostorski razvoj izbranih romskih naselij v Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Romska skupnost – Organiziranost*. Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/organiziranost/ (17. 3. 2015).
- Rudaš, D. in Svet Krajevne skupnosti Pušča, 2011. Pušča, samostojna krajevna skupnost. V: D. Rudaš (ur.) *100 let naselja Pušča. Zbornik prispevkov ob 100. letnici nastanka naselja Pušča*. Krajevna skupnost Pušča, Pušča, 5–21.
- Statistični letopis Republike Slovenije 2010*, 2010. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
- Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji*, 2004. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Štrukelj, P., 1980. *Romi na Slovenskem*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Štrukelj, P., 2004. *Tisočletne podobe nemirnih nomadov. Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Družina, Ljubljana.
- Vzporedna življenja. Romom v Sloveniji nista zagotovljeni pravici do ustreznega bivališča in vode*, 2011. Amnesty International, London.
- Winkler, P., 1999. Romi v Sloveniji. V: M. Komac, J. Zupančič, P. Winkler, *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji*. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 66–70.
- Zupančič, J., 2007. Romska naselja kot poseben del naselbinskega sistema v Sloveniji. *Dela* 27, 215–246.
- Zupančič, J. (ur.), 2010a. *Prostorski problemi romskih naselij v Sloveniji: elaborat*. Ministrstvo za okolje in prostor – Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji, Ljubljana.
- Zupančič, J., 2010b. *Romi in romska naselja v Sloveniji*. Kratko delovno poročilo o rezultatih raziskave v okviru dela Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor – Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji, Ljubljana.
- Žagar, M., 2002. Nekaj misli o politiki integracije romske skupnosti v Sloveniji. *Razprave in gradivo* 41, 136–171.

Viri

Ocene CSD [Ocene o številu in demografski strukturi romskega prebivalstva, živečega na območju delovanja šestintridesetih centrov za socialno delo: Brežice, Celje, Črnomelj, Domžale, Gornja Radgona, Grosuplje, Hrastnik, Jesenice, Kočevje, Krško, Lenart, Lendava, Litija, Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Center, Ljubljana Moste – Polje, Ljubljana Šiška, Ljubljana Vič – Rudnik, Ljutomer, Maribor, Metlika, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Pesnica, Postojna, Ptuj, Radovljica, Ribnica, Ruše, Slovenska Bistrica, Trebnje, Velenje, Vrhnika, Zagorje, Žalec], 2011.

Podatki MŠŠ [Podatki Ministrstva za šolstvo in šport o romskih učencih v osnovnih šolah v Sloveniji (v šolskem letu 2010/2011)], 2011.

Zakon o lokalni samoupravi. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 72/1993.

Zakon o socialnem varstvu (uradno prečiščeno besedilo). *Uradni list Republike Slovenije* 3/2007.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi. *Uradni list Republike Slovenije* 51/2002.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi. *Uradni list Republike Slovenije* 60/2007.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi. *Uradni list Republike Slovenije* 79/2009.